

แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนากระบวนการประเพณีการสวดด้าน
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร*

GUIDELINES OF RECOVERY AND DEVELOPMENT THE SUODDAN
RITUAL AT WAT PHRA MAHATHAT WORAMAHA VIHARA

พระครูสิริธรรมาภิรัต

Phrakhrusiridhammapirat

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโศกราช

Mahamakut Buddhist University Sridhammasokkaraj Campus, Thailand

E-mail: phraborommatat@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องแนวทางการฟื้นฟูและพัฒนากระบวนการประเพณีการสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีการสวดด้านวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ของประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช 3) เพื่อเสนอแนวทางการฟื้นฟูและสืบทอดประเพณีสวดด้านที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยคุณภาพใช้เครื่องมือ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูป/คน การสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูป/คน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงพรรณนา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีสวดด้าน จำนวน 302 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของประเพณีการสวดด้านวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช คือการนำหนังสือมาอ่าน เป็นทำนองภาษาภาคใต้ เกิดขึ้นเพราะอาศัยความศรัทธาในพระพุทธรูปและองค์พระบรมธาตุเจดีย์ มีเพียงแห่งเดียวเฉพาะที่วัดพระมหาธาตุ

* Received 7 April 2019; Revised 26 April 2019; Accepted 26 April 2019.

รวมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้สูญหายไปประมาณ 20 ปี และเมื่อปี พ.ศ. 2549 ทางคณะสงฆ์ ร่วมกับ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช ได้เริ่มฟื้นฟูขึ้นใหม่ แต่ยังไม่มั่นคงเท่าที่ควร จำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบและการบริหารจัดการด้านต่างๆ อย่างเป็นระบบและเป็นเอกภาพ มิฉะนั้นอาจจะทำให้ประเพณีนี้ไม่ได้รับความสนใจหรืออาจจะสูญหายไปอีกก็ได้

2. องค์ความรู้ของประเพณีสวดด้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวนครศรีธรรมราช ว่ามีวิถีชีวิตผูกพันกับวัดกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น การสวดด้านมีองค์ความรู้หลายประการ คือ ด้านการพัฒนาสติปัญญา ด้านการพัฒนาจิตใจและอารมณ์ ด้านการพัฒนาสังคม สามารถสร้างสายสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเกิดความรู้รักสามัคคี มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้ จึงควรที่จะมีการจัดเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อสามารถถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อความคงอยู่ของประเพณีสวดด้านอย่างยั่งยืน

3. แนวทางในการฟื้นฟูและสืบทอดประเพณีสวดด้านที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน จะต้องปรับปรุงรูปแบบและพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ในขณะเดียวกันจะต้องอนุรักษ์อัตลักษณ์ของการสวดด้านเอาไว้ และจะต้องมีการศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้และมีกระบวนการจัดเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ สร้างภาคีเครือข่ายการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีสวดด้านจากองค์กรภาครัฐและเอกชนทุกภาคส่วน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการส่งเสริมและเผยแพร่อย่างมีระบบ จะทำให้การฟื้นฟูประเพณีสวดด้านยังคงสามารถดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความหมายและยั่งยืนต่อไปได้

คำสำคัญ: การพัฒนา, ประเพณี, การฟื้นฟู, การสวดด้าน, วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

Abstract

The objectives of this research entitled “Guidelines of Recovery and Development the Suoddan Ritual at Wat Phra Mahathat Woramaha Vihara” were 1) to study history of Suoddan Ritual at Wat Phra Mahathat Woramaha Vihara Nakhon Si Thammarat Province, 2) to study body of knowledge on the Suoddan Ritual at Wat Phra Mahathat Woramaha Vihara Nakhon Si Thammarat Province,

and 3) to guideline a way to recover and develop the Suoddan Ritual for the present time. The researcher used mixed methodology is a qualitative research. And quantitative research. Qualitative research by conducting in-depth interview with 25 key informants, focus group discussion, and participation observation with 12 key informants; as well as using a quantitative research in supporting research explanation. The statistics were administered to analyze the data as descriptive statistics and it was collected with 302 samples who had participated in Suoddan Ritual. The research instrument was questionnaire.

The findings of this research were as follows:

1. The history of Suoddan Ritual at Wat Phra Mahathat Woramaha Vihara in Nakhon Si Thammarat was to chant by reading from a book in southern native language. It was originated because of believing in Buddhism and Buddha's relics stored at Wat Phra Mahathat Woramaha Vihara Nakhon Si Thammarat Province, This festival had disappeared for 20 years and was recovered in 2002 by Mahamakut Buddhist University, Srithammasokkaraj Campus. However, it has not yet strongly established and is needed to develop a model and management in terms of system and unity. Otherwise, this festival may not be interesting or may disappear again.

2. The body of knowledge of the Suoddan Ritual was one of folk wisdom showing an identity of people in Nakhon Si Thammarat. Their way of life were strongly attached to temple and Buddhism. Concerning chants, it consists of many aspects of knowledge: wisdom development, mind and spiritual development, society, unity in the community, and being proud of native identity. Therefore, it should be gathered these bodies of knowledge systematically for sustainable preservation of this festival.

3. Guidelines of recovery and development the Suoddan Ritual for the present time are to adapt a model and develop a suitable model for the present

society. At the same time, its essences should be preserved. It should also be studied concerning its bodies of knowledge systematically and makes the Suoddan Ritual preservation network from both government sector and private sector; as well as, setting up the supportive measure and propagation it systematically. These guideline will recover the Suoddan Ritual for community in meaningful and sustainable ways.

Keywords: development, tradition, Recovery, Suoddan Ritual, Wat Phra Mahathat Woramaha Vihara

บทนำ

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเมืองหนึ่งในอาณาจักรศรีวิชัยที่มีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ทั้งทางอาณาจักรและศาสนจักรจนถึงขนาดเป็นเมืองศูนย์กลางในแทบทุกด้านของคาบสมุทไทยและคาบสมุทมลายู (ดิเรก พรตตะเสน, 2552) ยังเป็นเมืองศูนย์กลางทางด้านการเมืองการปกครองในภาคใต้ ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านศิลปวัฒนธรรมมาแต่สมัยโบราณนับพันปี และยังเป็นเมืองศูนย์กลางในเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไปยังหัวเมืองอื่น ๆ รวมทั้งสุโขทัยอีกด้วย ปัจจัยสำคัญที่ทำให้จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางความเจริญ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ก็คือ มีองค์พระบรมธาตุเจดีย์อันเป็นโบราณสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ซึ่งองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นโบราณสถานเก่าแก่คู่เมืองนครศรีธรรมราช มิใช่เป็นเพียงศูนย์รวมจิตใจคนไทยเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงคนต่างชาติที่นับถือพระพุทธศาสนาอีกด้วย เช่น ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นต้น โดยเฉพาะชาวมาเลเซียที่นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องนำลูกหลานมาบรรพชาอุปสมบทที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารทุก ๆ ปี องค์พระบรมธาตุเจดีย์จึงเป็นโบราณสถานที่สำคัญที่สุดในภาคใต้ และยังเป็นบ่อเกิดประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์มากมาย เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีตักบาตรรูปเทียน เป็นต้น ด้วยความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และด้านจิตใจของประชาชนที่มีความผูกพันต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ดังนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติเอกฉันท์ในคราวประชุมวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ให้เสนอชื่อ “วัด

พระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช” ไปยังศูนย์มรดกโลกแห่งยูเนสโก ประเทศฝรั่งเศส เพื่อนำเสนอให้พระบรมธาตุเจดีย์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก (ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์, 2558)

ประเพณีอันหนึ่งที่เป็นประเพณีสืบเนื่องจากองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ที่ประชาชนได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน คือ ประเพณีสวดด้าน อันเป็นประเพณีที่มีคู่กันมากับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและจังหวัดนครศรีธรรมราชมาอย่างยาวนาน การสวดด้านก็คือ การที่พุทธศาสนิกชนมาทำบุญฟังธรรมกัน ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในวันพระหรือวันธรรมสวนะ (ขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ และขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ) เวลาก่อนเพล สถานที่ที่จัดให้มีภิกษุสงฆ์มาเทศนา คือในวิหารคดหรือพระระเบียง ชาวนครศรีธรรมราช เรียกว่า “ด้าน” ซึ่งมีทั้งหมด 4 ด้าน การเทศน์ของพระภิกษุสงฆ์จะมีด้านละหนึ่งธรรมมาสน์เป็นอย่างน้อย และในการไปฟังเทศน์ฟังธรรมนั้น ชาวบ้านจะต้องเตรียมตัวไปนั่งรอที่พระระเบียงก่อนที่พระสงฆ์จะไปถึง ในขณะที่นั่งรอนั้นจึงเกิดความคิดเห็นพ้องกันว่าควรหาหนังสือมาสวดจนกว่าพระจะมาเทศน์เพื่อจะได้ฟังกัน และยังได้ทั้งความเพลิดเพลินและความรู้เป็นคติสอนใจด้วย (เปรมจิตต์ ชนะวงศ์, 2529) จึงเกิดเป็นประเพณีสวดด้านขึ้น ก่อนพระสงฆ์จะขึ้นธรรมมาสน์แสดงธรรมเทศนาให้พุทธศาสนิกชนฟังที่ระเบียงทั้งสี่ด้านในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ประเพณีสวดด้านนี้ ได้สูญหายไปจากเมืองนครศรีธรรมราชไปช่วงหนึ่งซึ่งเป็นระยะเวลาานพอสมควร จนแทบจะเลือนหายไปจากความทรงจำของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชเยาวชนคนรุ่นใหม่แทบจะไม่รู้จักประเพณีนี้เลย ทางคณะสงฆ์ร่วมกับมหาวิทยาลัทยมหาภูมิบาล วิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคศกราช ได้เห็นความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่ได้สูญหายไปนี้ จึงได้เริ่มฟื้นฟูประเพณีนี้ขึ้นมาใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา โดยได้จัดในเขตกาลเข้าพรรษาปีละประมาณ 3-4 ครั้ง แต่การฟื้นฟูประเพณีที่สูญหายไปนานแล้ว จนแทบจะไม่มีผู้สามารถจดจำได้ว่ารูปแบบประเพณีแบบเดิมนั้นเป็นอย่างไร อาศัยแต่คำบอกเล่าของผู้สูงอายุว่ามีรูปแบบและลักษณะการสวดเป็นอย่างไรอย่างนั้นอย่างนี้ คณะผู้วิจัยจึงมองเห็นความสำคัญที่จะทำวิจัยในเรื่องนี้ เพื่อที่จะฟื้นฟูประเพณีที่มีคุณค่าและสูญหายไปแล้ว ให้กลับมามีบทบาทในวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ประชาชนเกิดความซาบซึ้งและภาคภูมิใจ ในสิ่งที่บรรพบุรุษปฏิบัติกันมาแต่โบราณ และร่วมกัน

สืบสานประเพณีในท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป นอกจากนี้ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเงื่อนไขที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ เป็นมรดกวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายควรอนุรักษ์ไว้ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานมรดกทางวัฒนธรรมไว้รองรับการเสนององค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นมรดกโลกต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

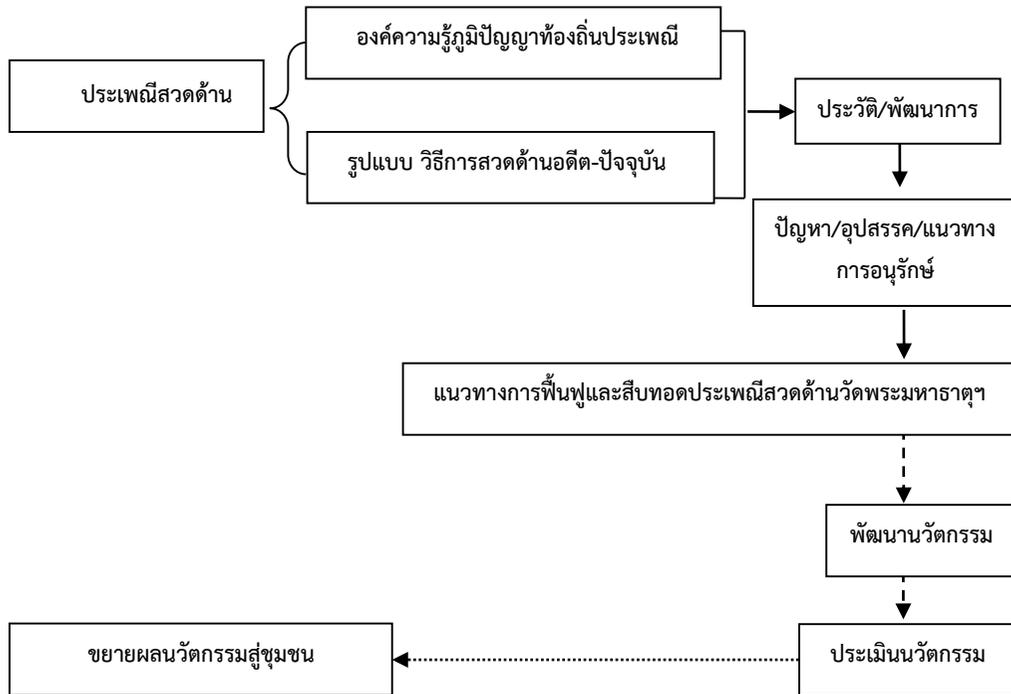
1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีการสวดด้านวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ของประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อเสนอแนวทางการฟื้นฟูและสืบทอดประเพณีสวดด้านที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) เน้นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ตามแนวคิดของเคมมิสและแม็คแทการ์ท พร้อมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการดำเนินโครงการฟื้นฟูประเพณีสวดด้าน จำนวน 25 รูป/คน และมีการสัมภาษณ์กลุ่มย่อยผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 12 รูป/คน และผู้วิจัยยังได้นำระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มาเป็นส่วนเสริม เพื่อประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการสวดด้านโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนาประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการฟื้นฟูการสวดด้าน จำนวน 302 คน เลือกโดยการสุ่มอย่างง่ายใช้วิธีการเลือกแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อตอบปัญหาการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย (Triangulation Method) โดยจัดระเบียบของ

ข้อมูลแต่ละประเภทให้อยู่ในหมวดเดียวกัน แล้วนำมาวิเคราะห์และแปลความหมายตามความเป็นจริง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของโครงการวิจัยไว้ดังนี้

กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

ประวัติความเป็นมาของประเพณีการสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

สวดด้าน หมายถึง การที่มีปราชญ์ชุมชนมานั่งอ่านหนังสือต่าง ๆ เช่น หนังสือนิทาน หรือวรรณกรรมท้องถิ่น นำมาอ่านให้อุบาสกอุบาสิกาฟังเป็นทำนองภาษาถิ่นใต้ ก่อนเวลาพระแสดงธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ (ขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ และขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ) ตลอดทั้งปี ภายในวิหารครอบพระบรมธาตุเจดีย์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งจะมีพระพุทธรูปวางเรียงราย ทั้ง 4 ทิศ มีจำนวนทั้งหมด 173 องค์ พระพุทธรูปเหล่านี้เรียกกันว่าพระด้าน เพราะฉะนั้น จึง

เรียกประเพณีนี้ว่า “ประเพณีสวดด้าน” ซึ่งนับเป็นประเพณีเก่าแก่และสำคัญประเพณีหนึ่งที่มีปรากฏเฉพาะที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราชเท่านั้น เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางด้าน พระพุทธศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมและความเจริญทางด้านภาษา และวรรณกรรมของเมืองนครศรีธรรมราชมาตั้งแต่ครั้งอดีตแต่ปัจจุบันเนื่องจากบริบททางสังคม มีความเปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้ประเพณีต้องสูญหายไปประมาณ 20 ปี เพิ่งจะมีการฟื้นฟูให้กลับคืนมาเมื่อไม่นานมานี้

สาเหตุที่เป็นบ่อเกิดประเพณีสวดด้าน

การคมนาคมในยุคก่อนนั้น ประชาชนที่เดินทางมายังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ไปมาค่อนข้างลำบาก เนื่องจากไม่มียานพาหนะที่ทันสมัย ต้องใช้เรือหรือพาหนะอย่างอื่น ที่ทำให้ต้องใช้เวลานานในการเดินทาง เมื่อมาถึงแล้วจึงต้องพักค้างแรม จึงเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จึงจัดให้มีกิจกรรมการสวดด้านขึ้น เพื่อไม่ให้เวลาผ่านไปโดยใช้เหตุความเจริญด้านเทคโนโลยีและการติดต่อสื่อสาร ที่ยังไม่ทันสมัยและครอบคลุมทุกพื้นที่เหมือนในสมัยปัจจุบัน จึงทำให้การรับรู้ข่าวสารของประชาชนมีค่อนข้างจำกัด และจำกัดเฉพาะกลุ่มไม่ทั่วไปเหมือนในสมัยปัจจุบันนี้ การสวดด้านจึงเป็นช่องทางหนึ่งในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์กิจกรรมข่าวสารความเคลื่อนไหวด้านต่าง ๆ ของสังคม สภาพสิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่ประชาชนในยุคสมัยก่อนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีความผูกพันกันในกลุ่มค่อนข้างสูงและผู้นำชุมชนจะมีอิทธิพลทางความคิดความเชื่อของประชาชนเป็นอย่างมาก สถานที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งมีองค์พระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งตามตำนานระบุว่ามิพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรรจุอยู่ภายใน กลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั่วทุกสารทิศ การได้เข้ามาประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยเฉพาะได้ใกล้ชิดกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จึงนับเป็นมงคลของชีวิตอันสูงยิ่ง เพราะฉะนั้นในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประชาชนต่างก็หลั่งไหลมาร่วมกันบำเพ็ญบุญกุศลที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ลักษณะนิสัยพื้นฐานของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มักจะเป็นคนใฝ่รู้ใฝ่เรียน และมีลักษณะความเป็นผู้นำสูงในขณะที่ยังรอพระมาแสดงพระธรรมเทศนาแทนที่จะนั่งรอเฉยๆหรือจับกลุ่มคุยเรื่องสัพเพเหระ ทำให้ผู้ที่เป็นนักปราชญ์พอที่จะมีความรู้อ่านหนังสือได้คล่องสวด

หนังสือ(อ่านร้อยกรอง)เพื่อให้เกิดความสนุกไม่เบื่อหน่ายและแฝงความรู้คติเตือนใจแก่ประชาชนที่มาร่วมกันบำเพ็ญบุญ

สาเหตุที่ทำให้ประเพณีสวดด้านต้องสูญหาย

ความเจริญด้านการคมนาคมขนส่งที่เจริญมากขึ้นทำให้การเดินทางมาที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีความสะดวกสบายไม่จำเป็นต้องมาก่อนเวลานานมากจนเกินไป เมื่อเสร็จกิจกรรมก็สามารถกลับภูมิลำเนาของตนเองได้ทันที ไม่ต้องนั่งรอจึงทำให้ไม่มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมอื่น ๆ เหมือนสมัยอดีตความเจริญด้านการศึกษาทำให้ประชาชนแทบทุกคนสามารถอ่านออกเขียนได้และมีหนังสือตำรับตำราวิชาการต่าง ๆ มีแพร่หลายอยู่ทั่วไป จึงทำให้ประชาชนไม่จำเป็นจะต้องมานั่งฟังนักปราชญ์อ่านหนังสือให้ฟัง สามารถกลับไปอ่านหรือศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองได้สภาพความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันทุกคนต้องดิ้นรนต่อสู้ในการทำงานประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว ไม่ได้มีเวลาว่างเหมือนในสมัยอดีต จึงทำให้ไม่มีเวลามาทำบุญที่วัด โดยเฉพาะคนวัยหนุ่มสาวและเยาวชนจะมีน้อยมาก จะมีเฉพาะผู้สูงอายุที่มาร่วมทำบุญที่วัด จึงทำให้ประเพณีนี้ค่อนข้างจะเลือนหายไป กระแสยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารต่าง ๆ ที่ทันสมัย ทำให้เด็ก เยาวชน เลือกรับวัฒนธรรมตะวันตกเพราะเห็นว่าเป็นของแปลกและทันสมัย เห็นว่าประเพณีสวดด้านเป็นประเพณีเก่าแก่ ไม่เหมาะกับตน แต่น่าจะเหมาะกับผู้สูงอายุมากกว่า สถานที่บ้นเทิงต่าง ๆ มีมากมาย ทั้งห้างสรรพสินค้า โรงหนัง ห้างขายเสื้อผ้า ฯลฯ ที่เป็นทางเลือกให้กับคนในสังคมปัจจุบัน ไม่จำเป็นต้องมารวมตัวกันที่วัด แต่มีโอกาเลือกที่จะเข้าชมหรือหาความบันเทิงด้านอื่น ๆ พุทธศาสนิกชน ไม่มีเวลาในการเข้าวัด ฟังธรรม ห่างเหินจากวัดวาอาราม ทำให้ประเพณีดังกล่าวกำลังสูญหายไป

รูปแบบและลำดับขั้นตอนการสวดด้าน

การสวดด้านในสมัยดั้งเดิมเกิดขึ้นจากความเชื่อ ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ได้มาทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และเพื่อเป็นการบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์พุทธศาสนิกชนต่างคนต่างมา และเมื่อทุกคนมานั่งรอพระพร้อมกันในบริเวณพระระเบียงหน้าพระด้าน บริเวณวิหารคดภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ผู้นำสวดหรือมีคณาภวักดิ์ก็จะนำทุกคนหันหน้าไปทางพระบรมธาตุเจดีย์ ให้ทุกคนกราบต่อจากนั้นทุกคนหันหน้ากลับมาทาง

พระพุทธรูป (พระด้าน) กราบพระพุทธรูป ผู้สวดหรือศิลปินก็จะสวดหนังสือ(อ่านร้อยกรอง) ให้ทุกคนได้รับฟัง ในการสวดจะสอดแทรกกลีลา น้ำเสียงที่น่าสนใจเพื่อให้ผู้ฟังสนุกสนานและแฝงคติธรรมและจบการสวดก่อนที่พระสงฆ์จะเทศน์ประมาณ 10 นาที

สรุปขั้นตอนพิธีสวดด้านในอดีต (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2551)
ดังนี้

1. พุทธศาสนิกชน พร้อมกันบริเวณพระระเปียง ในวิหารคด
2. ผู้ร่วมพิธีหันหน้าไปทางพระบรมธาตุเจดีย์ กราบองค์พระบรมธาตุ
3. ศิลปินสวดด้าน เริ่มบทสวดที่ตนเองถนัด หรือบทบูชาพระบรมธาตุ
4. เสร็จพิธีก่อนพระเดินทางมาถึงประมาณ 5-10 นาที
5. เมื่อพระภิกษุเดินทางมาถึงก็จะทำพิธีกรรมทางศาสนาตามลำดับไป

ลำดับขั้นตอนการสวดด้านในปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545-ปัจจุบัน)

1. ขั้นตอนเตรียมการก่อนพิธี ดังนี้

- 1.1 ผู้เข้าร่วมพิธีนำปิ่นโต ดอกไม้ธูปเทียน อาหารคาวหวาน เพื่อถวายพระ
- 1.2 นิมนต์พระสงฆ์เข้าร่วมพิธี อย่างน้อย 5 รูป
- 1.3 การแต่งกาย ทั้งผู้สวดและผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่งกายชุดสุภาพเสื้อสีขาว

2. ขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

2.1 พุทธศาสนิกชน ศิลปินหรือผู้สวดด้านมาพร้อมกัน ณ พระระเปียง บริเวณวิหารคด วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

- 2.2 ประธานในพิธี จุด ธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย
- 2.3 ทำวัตรเช้าสวดมนต์แปลแบบของสวนโมกข์ เพื่อประกอบพิธีในวันธรรมสวนะ
- 2.4 กราบพระบรมธาตุ โดยผู้เข้าร่วมพิธีหันหน้าไปทางพระบรมธาตุเจดีย์
- 2.5 หันหน้ากลับมาทางพระสงฆ์ กราบพระสงฆ์ ประกาศอุโบสถ
- 2.6 ศิลปินหรือผู้นำสวดด้านทำการสวดด้านโดยบทแรกจะเป็นบทบูชาพระบรมธาตุ

หลังจากนั้นจะสวดตามด้วยบทอื่น ๆ เมื่อพระสงฆ์มาถึงก็จะหยุดสวด

2.7 เมื่อพระสงฆ์เดินทางมาถึง ศิลปินหรือผู้สวดด้าน หรือพิธีกรทางศาสนา สมทาน ศิล รับศีล อาราธนาธรรม ฟังธรรม หลังจากนั้น ถวายสังฆทาน พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพล กราบพระ และร่วมกันรับประทานอาหาร เสร็จพิธีก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

สภาพปัจจุบันของประเพณีการสวดด้าน

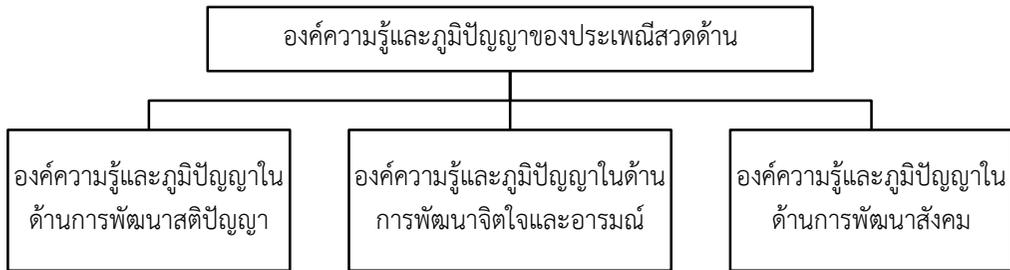
ประเพณีการสวดด้าน ได้สูญหายไปจากจังหวัดนครศรีธรรมราชประมาณ 20 ปี ต่อมา ประมาณปี พ.ศ. 2545 คณะสงฆ์ได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช และหน่วยงานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ร่วมกันฟื้นฟู ประเพณีสวดด้านขึ้นมาใหม่ โดยยังคงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของประเพณีสวดด้านดั้งเดิม เอาไว้คือ ทำนองการสวดภาษาถิ่นภาคใต้ สถานที่สวดยังคงใช้พระวิหารคด ภายในวัดพระ มหาธาตุวรมหาวิหาร แต่มีการปรับปรุงแบบให้เหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัยในบางส่วน เช่น รูปแบบการสวด จากเดิมที่มีผู้สวดให้ประชาชนนั่งฟัง ปัจจุบันให้ประชาชนสวดไปพร้อม ๆ กัน หนังสือที่ใช้สวด จากเดิมใช้วรรณกรรมพื้นบ้าน หรือนิทาน ปัจจุบันมีการประกวดบทสวดด้าน และนำมาใช้สวดเป็นต้น ถึงแม้จะมีการฟื้นฟูประเพณีสวดด้านขึ้นมาให้เป็นที่รู้จักในสมัย ปัจจุบันแต่การที่จะทำให้ประเพณีนี้ยังคงดำรงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวจังหวัด นครศรีธรรมราชอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นจะต้องมีการพัฒนารูปแบบและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและเป็นเอกภาพ มิฉะนั้นอาจจะทำให้ประเพณีนี้แม้จะฟื้นฟูขึ้นมา ก็จะไม่ได้รับความ สนใจหรืออาจจะสูญหายไปอีกก็เป็นได้

องค์ความรู้ของประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัด นครศรีธรรมราช

ประเพณีสวดด้านเป็นภูมิปัญญาของบรรพชนชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชในอดีตที่ได้ สัมผัสประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวความคิดที่มี ลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งหากสามารถพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าว แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการ แก้ปัญหาและการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมตามกาลเวลา ประเพณีสวด ด้าน จะมีคุณค่าทั้งแนวตั้งและแนวราบ ประเพณีสวดด้านมีคุณค่าทั้งแก่ผู้ฟังแก่ผู้สวด และแก่ สังคมประเทศชาติตลอดถึงพระพุทธศาสนา ในส่วนของผู้ฟังได้ก่อให้เกิดประโยชน์ ได้ฟังสาระ จากการสวดหรือการอ่านหนังสือ ได้ทั้งความรู้คติสอนใจ และความเพลินเพลิน ส่วนผู้สวดได้

ประโยชน์จากการอ่านหนังสือ นับเป็นภูมิปัญญาที่ชาญฉลาดที่ช่วยให้คนรักการอ่านหนังสือ และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทั้งยังเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการฟังแก่ผู้ฟังได้นอกจากนี้ยังได้ทราบข่าวสารความเป็นไปของบ้านเมือง ส่วนคุณค่าต่อผู้สวดทำให้ได้รับเกียรติและยอมรับนับถือจากประชาชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกทักษะในการใช้ภาษา เพราะในการสวดนั้นจะต้องเอื้อนเสียง เล่นทำนองเป็นภาษาถิ่นภาคใต้ ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่พุทธศาสนิกชนที่ไปร่วมทำบุญที่วัดและยังเป็นการอนุรักษ์วรรณกรรมของชาวนครศรีธรรมราชในฐานะปราชญ์ชาวบ้านทั้งทางด้านภาษาและวรรณกรรมไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีคุณค่าอย่างยิ่งจากข้อมูลที่ได้จากการวิจัย สรุปได้ว่าองค์ความรู้และภูมิปัญญาของประเพณีสวดด้าน สามารถสรุปได้ 3 ด้าน

องค์ความรู้และภูมิปัญญาของประเพณีสวดด้าน

แนวทางการฟื้นฟูและสืบทอดประเพณีสวดด้านที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

เนื่องจากประเพณีสวดด้าน ได้สูญหายไปเป็นเวลาประมาณ 20 ปี ประเพณีที่ฟื้นฟูกันอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคตกราช วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายในจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช พุทธสมาคมจังหวัดนครศรีธรรมราช เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัดและสถาบันการศึกษา รวมทั้งวัดและองค์กรเอกชนต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ริเริ่มจัดให้มีขึ้นซึ่งรูปแบบที่ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่นี้ได้อาศัยรูปแบบจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหรือนักปราชญ์ท้องถิ่นที่สนใจศึกษาเรื่องนี้ แล้วนำมาฟื้นฟูจัดให้มีขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณี โดยพยายามรักษาให้ใกล้เคียงกับรูปแบบเดิมมากที่สุด คณะผู้วิจัยจึงได้เข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีสวดด้าน ที่

ทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช ได้จัดขึ้นในปี 2559 จำนวน 3 ครั้ง ระหว่างวันที่ 12,19,27 มีนาคม พ.ศ.2559 และได้แจกแบบสอบถามเพื่อประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมการสวดด้านของประชาชน จำนวน 302 คน ซึ่งผลจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการประเมินกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีสวดด้านพบว่าอยู่ในระดับพอใจมาก ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นจากนักวิชาการนักปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รับผิดชอบโครงการฟื้นฟูการสวดด้านผู้วิจัยจึงนำข้อมูลมาสรุปเป็นแนวทางการฟื้นฟู และอนุรักษ์ประเพณีสวดด้านวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราชได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การฟื้นฟูและพัฒนา การรื้อฟื้นประเพณีสวดด้านที่ได้สูญหายไปแล้ว นำกลับมาให้มีบทบาทขึ้นใหม่โดยทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นโดยสร้างสรรค์และปรับปรุงรูปแบบประเพณี ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่โดยใช้ภูมิปัญญาของประเพณีสวดด้านเดิมมาเป็นพื้นฐานในการต่อยอดและปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยโดยเฉพาะการฟื้นฟูและพัฒนาประเพณีสวดด้านให้คงดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันนั้นมีแนวทางดังนี้ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลการฟื้นฟูและพัฒนา รูปแบบการสวดด้านจะต้องมีการปรับปรุงในส่วนที่สามารถปรับปรุงพัฒนาได้ และในส่วนที่จะต้องคงอยู่และอนุรักษ์ไว้ส่วนที่สามารถปรับปรุงและพัฒนาได้ ได้แก่ ผู้นำสวด โอกาสหรือวันเวลาในการสวด พิธีกรรมหรือลำดับขั้นตอนของการสวด และเนื้อหาของบทสวด ส่วนที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ ได้แก่ ทำนองในการสวด และสำเนียงสวดท้องถิ่นของภาคใต้

2. การศึกษาค้นคว้าวิจัย การจะอนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนจะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อจัดการความรู้ประเพณีการสวดด้านเพื่อกำหนดองค์ความรู้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมของจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีพันธกิจเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีศักยภาพเพียงพอที่จะสามารถทำการวิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลได้ เช่นมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

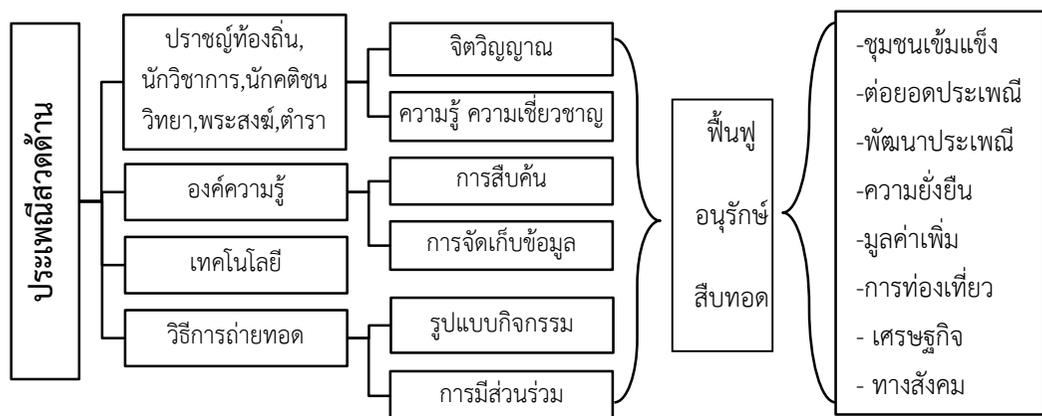
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ควรร่วมมือกันจัดตั้งเป็นหน่วยงานภาคีเครือข่าย อนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อความเป็นเอกภาพ และควรมีแผนและนโยบายอย่างชัดเจนในการกำหนดองค์ความรู้ของประเพณีสวดด้าน โดย การศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ นักปราชญ์ ท้องถิ่น ผู้สูงอายุ และผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีการสวดด้าน เพราะท่านเหล่านี้จะมีองค์ ความรู้เกี่ยวกับประเพณีการสวดด้านเป็นอย่างดี การอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีสวดด้านจัดเก็บ องค์ความรู้ต่าง ๆ ของประเพณีสวดด้าน ควรมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และไม่ควรถูกเก็บ เฉพาะเรื่องของการสวดด้านเท่านั้น แต่ควรสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ขึ้น และการสร้างเป็นศูนย์การ เรียนรู้ขึ้น ไม่ควรเป็นเพียงสถานที่เก็บข้อมูลเฉยๆ เหมือนพิพิธภัณฑ์ทั่ว ๆ ไป แต่ควรเป็น สถานที่ที่มีผู้รู้ มีผู้อยากรู้ มีองค์ความรู้ และมีกระบวนการหรือกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

3. การสร้างภาคีเครือข่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการ ด้วยการแสวงหาความร่วมมือร่วมของชุมชนและสร้างเป็นภาคีเครือข่าย กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายอนุรักษ์ประเพณีการสวดด้าน ควรมีครบทั้ง 5 ขั้นตอน โดยเริ่มจากการ รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามและสรุปประเมินผล และร่วมรับผลจาก การกระทำร่วมกัน นอกจากนี้จะต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความสามารถและทัศนคติในการ ร่วมกันฟื้นฟูประเพณีสวดด้านด้วยตัวชุมชนเอง โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมในรูปแบบและ มิติต่าง ๆ ในเรื่องการจัดการต้นทุนทางวัฒนธรรม คุณค่า การสงวนรักษา และการจัดการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังต้องชี้ให้ชุมชนเห็นประโยชน์ทั้งในเชิงคุณค่าและเชิงมูลค่าที่เกิด จากการท่องเที่ยวที่จะตามมาอย่างรอบด้านอีกด้วยทั้งนี้การท่องเที่ยวอาจเป็นเครื่องมือหนึ่งใ นการฟื้นฟูประเพณีสวดด้านที่ชุมชนสามารถออกแบบเองได้ด้วยการหนุนเสริมจากภาครัฐและ สถานศึกษาที่มีศักยภาพ อันจะเป็นการฟื้นฟูที่ยั่งยืนที่สุดเพราะฉะนั้นการจะทำให้ประเพณีสวด ด้านดำรงอยู่ต่อไปได้นั้นต้องระดมทุกองค์ประกอบในสังคมทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ให้ได้มาร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ไข ปัญหาพร้อม ๆ กันในทุกระดับเพื่อเสริมสร้างความเป็นชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถแก้ไข

ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองจะทำให้ประเพณีสวดด้านจะฟื้นฟูกลับมา มีบทบาทและดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

4. การส่งเสริมและเผยแพร่ หน่วยงานภาครัฐจะต้องส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรม และเผยแพร่ข้อมูลของประเพณีสวดด้านอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อสร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ให้เห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นซึ่งวิธีที่จะปลูกจิตสำนึกของชุมชนได้ดีนั้นก็คือการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ใช้เทคโนโลยีมาเพื่อต่อยอดใช้ในการเผยแพร่ถ่ายทอด นำภูมิปัญญาที่ผ่านมาเลือกสรรกลั่นกรอง ด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นการประชาสัมพันธ์ประเพณีการสวดด้าน และเพื่อเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยกิจกรรม และวิธีการที่หลากหลาย เช่น การประกวดการสวดด้าน การประกวดแต่งบทสวดด้าน การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ การเผยแพร่ผ่านสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ การถ่ายทอดผ่านสถาบันการศึกษาเข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่นศึกษา นอกจากนี้การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ยังสามารถพัฒนาระบบการจัดการ เพื่อปรับใช้ประเพณีสวดด้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้อีกด้วย สรุปได้ ดังนี้

แนวทางการฟื้นฟูและสืบทอดประเพณีสวดด้านที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูและพัฒนารูปแบบกระบวนการประเพณีการสวดด้านวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากผลการวิจัย มีประเด็นและข้อค้นพบที่น่าสนใจที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

จากผลการวิจัยที่ พบว่า ประวัติความเป็นมาของประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา และความชาญฉลาดของคนในท้องถิ่น เลยก่อให้เกิดเป็นประเพณีสวดด้านขึ้น แต่ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่โลกไร้พรมแดน เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมภายนอกก็หลั่งไหลเข้ามาตลอดเวลาและนับจะเพิ่มขึ้นในอนาคต การจะฟื้นฟูประเพณีสวดด้านให้คงอยู่แบบเดิมคงเป็นไปได้ยาก จำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงอนุรักษ์อัตลักษณ์อันเป็นแก่นแกนของประเพณีสวดด้านไว้ให้มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของร้อยตำรวจเอกพัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา (ร้อยตำรวจเอกพัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา, 2542) ที่ศึกษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวมอญ จังหวัดปทุมธานีพบว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น การปฏิรูปการศึกษา ทำให้ภาษามอญลดลง การพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย ทำให้แบบแผนวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป และยังสอดคล้องกับธวัช ปุณโณทก (ธวัช ปุณโณทก, ม.ป.ป) ที่พบว่าวัฒนธรรมตะวันตกเริ่มมีอิทธิพลและเข้าสู่สังคมไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา มีผลทำให้การดำเนินชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งในด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรม

และจากผลการวิจัยโดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า เด็กและเยาวชนยังเห็นความสำคัญและคุณค่าของประเพณีการสวดด้านค่อนข้างน้อย อีกทั้งหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบเรื่องการฟื้นฟูและสืบทอดประเพณีการสวดด้าน ยังขาดการกำหนดมาตรการในการสร้างจิตสำนึกหรือสร้างแรงจูงใจให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ได้รู้จัก และปลูกฝังจิตสำนึกของเยาวชนได้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของประเพณีการสวดด้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม หากเยาวชนหรือนักเรียนไม่ยอมรับและไม่ยอมรับสืบทอดต่อ ประเพณีก็จะค่อยๆ สูญหายไปได้ ดังที่ได้เคยสูญหายไปช่วงระยะหนึ่งมาแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนพดล พรามณี (นพดล พรามณี, 2556) ได้ทำวิจัยเรื่องการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสองคองสิบสี่ :

กรณีศึกษา หมู่บ้านชำโลม จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า สาเหตุที่ทำให้ ฮีต-คอง เปลี่ยนแปลง มี 3 ประเด็น คือ การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของสังคม การขาดผู้นำในการสืบสาน การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่และบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไป จากเดิมที่เคยมีเวลาทำกิจกรรมเกี่ยวกับงานบุญต่าง ๆ ร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัว ก็มีเวลาน้อยลงและไม่มีเวลาพาลูกหลานไปร่วมงานประเพณีต่าง ๆ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูวิมลกิตติสุนทร และคณะ (พระครูวิมลกิตติสุนทร และคณะ, 2548) ที่พบว่า คนในชุมชนร้อยละ 11.63 ไม่เคยพาลูกหลานไปร่วมงานบุญประเพณี 12 เดือน โดยร้อยละ 62.01 ให้เหตุผลว่าไม่มีเวลา และพบว่าร้อยละ 36.43 เด็กไม่สนใจงานบุญ ประเพณี 12 เดือน ร้อยละ 1.55 เด็กเห็นว่างานบุญประเพณี 12 เดือนเป็นเรื่องที่ล้าสมัย

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีคามจำเป็นที่จะต้องถ่ายทอดองค์ความรู้ของประเพณีการสวดด้านให้แก่เยาวชนรุ่นหลัง เพื่อให้ได้ตระหนักถึงการรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้รับผิดชอบทุกฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ และจะต้องส่งเสริมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเพณีสวดด้านจะสามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐภาคเอกชนและชุมชนอย่างใกล้ชิด ควรให้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ แก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ จะต้องมีการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของบรรพชน ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสวดด้านให้เป็นระบบเพื่อการเผยแพร่และสืบทอดหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นต้น ควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง แต่การจะปลูกฝังให้เยาวชนเห็นความสำคัญของประเพณีของท้องถิ่นนั้นควรทำตั้งแต่วัยเด็ก โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนต้องให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะ เป็นในลักษณะการอบรมสั่งสอน การถ่ายทอด หรือการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีก็ตาม ซึ่งอาจจะทำได้ดังนี้

1. การปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักถึงคุณค่าและความสำคัญของประเพณีการสวดด้านและประเพณีอื่น ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช จะต้องเริ่มที่สถาบันครอบครัว คือ พ่อ-แม่ ต้องคอยอบรมปลูกฝังเยาวชนให้รู้ถึงความสำคัญ และนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมเมื่อมีโอกาส

2. ควรจัดวิชาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไว้ในหลักสูตรทุกระดับชั้น เพื่อเป็นการปลูกฝังและสั่งสมความรู้ประสบการณ์ตั้งแต่วัยเยาว์ ซึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่กระทรวงศึกษา และภาคเอกชน

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก ควรสนับสนุนส่งเสริมการฟื้นฟูประเพณีสวดด้านอย่างจริงจัง โดยประสานงานกับหน่วยงานของจังหวัดหรือท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมมือกันจัดงานฟื้นฟูประเพณีสวดด้านให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายของคนในสังคมทุกระดับภูมิภาคและระดับชาติ

4. การจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวหนุน เช่นโครงการ Unseen Thailand เที่ยวเมืองไทยไม่ไปไม่รู้ เป็นต้น อาจจะเป็นการจัดการสวดด้านสาธิต โดยให้เยาวชนเป็นผู้สวด และให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวหรือมาศึกษาดูงานสามารถทดลองเข้าร่วมกิจกรรมได้ด้วย

5. การเสนอข่าวประกาศเกียรติคุณบุคคลที่ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อการฟื้นฟูและสืบทอดประเพณีสวดด้านดีเด่นประจำปี เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนทั่วไป เช่น ผู้ที่มีผลงานด้านการสวดทำนองภาษาถิ่นใต้ดีเด่น ผู้มีผลงานด้านการแต่งบทสวดด้านดีเด่น หรือผู้ที่มีบทบาทด้านการส่งเสริมสนับสนุนการฟื้นฟูประเพณีสวดด้านดีเด่น เป็นต้น

6. การส่งเสริมให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นศูนย์รวมแหล่งความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช หากมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมภายในวัด พร้อมทั้งให้พระสงฆ์หรือยุวมัคคุเทศก์ เป็นต้น ได้มีส่วนในการช่วยปลูกฝังส่งเสริมประเพณีการสวดด้านและวัฒนธรรมอื่น ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอบรม การบรรยาย เป็นต้น ย่อมเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไปได้

สรุป

ประเพณีการสวดด้านเป็นภูมิปัญญาของบรรพชนชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการแสดงอัตลักษณ์ตัวตนของชาวนครศรีธรรมราช ที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับวัดกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น เป็นประเพณีที่สามารถสร้างสายสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเกิดความรู้รักสามัคคี มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้ และเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของกลุ่มคนทุกเพศทุก

วัยเข้าด้วยกัน อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในสังคม จึงเป็นประเพณีที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และฟื้นฟูให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นอย่างยิ่ง

แต่จากสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารและวิทยาการสมัยใหม่ ส่งผลให้การดำรงชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้คนรุ่นใหม่เกิดความห่างเหินกับวัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิม จนนำไปสู่การสูญหายของวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า จากเมื่อก่อนที่ประเพณีการสวดด้าน เคยทำหน้าที่ให้การศึกษา ให้การอบรม ให้การบันเทิงและเป็นสิ่งที่ช่วยผ่อนคลายความเครียดของผู้คน แต่ปัจจุบันประเพณีสวดด้านแทบจะเลือนหายไปจากท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน การฟื้นฟูและสืบทอดประเพณีสวดด้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันสำคัญ จึงเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ องค์กรภาครัฐและเอกชน จะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันอย่างจริงจัง

ซึ่งแนวทางในการฟื้นฟูและสืบทอดประเพณีการสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการการบริหารเพื่อเป็นการฟื้นฟูและสืบทอดการสวดด้านในรูปแบบขององค์กรควรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาองค์ความรู้ และจัดเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อสามารถถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อมีแหล่งความรู้ในเรื่องของการสวดด้านสูญหาย ต้องมีการรวบรวมและนำองค์ความรู้เรื่องการสวดด้าน มาบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาให้กับเยาวชนและผู้สนใจ อีกทั้งควรเพิ่มการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อและช่องทางต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความตระหนักรู้และจิตสำนึกในการร่วมกันสืบสานสืบทอดภูมิปัญญาการสวดด้านให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมภูมิปัญญาการสวดด้านและประเพณีอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาสำหรับสถาบันการศึกษาใน

ท้องถิ่น เพื่อเป็นอัตลักษณ์ให้กับสถานศึกษาและชุมชนรวม ทั้งสนับสนุนให้ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้กับครูผู้สอนวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะหรือเป็นวิทยากรถ่ายทอดให้กับผู้เรียนโดยตรง

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำหรือรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการสวดด้านเพื่อเป็นฐานข้อมูลกลางของท้องถิ่นที่สามารถเข้าถึงและสืบค้นได้สะดวกรวดเร็ว

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น และส่งเสริมผลักดันให้การสวดด้านถูกบรรจุไว้ในแผนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของภาคใต้ เพื่อเป็นการเผยแพร่และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้กับผู้สนใจรวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรมีการพัฒนาบุคลากรที่รับผิดชอบเรื่องการสวดด้าน โดยการจัดอบรมการจัดเก็บความรู้และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการจัดเก็บความรู้การสวดด้านอย่างเป็นระบบได้

2.2 ผู้รับผิดชอบในการฟื้นฟูประเพณีการสวดด้าน ควรมีการประเมินผลการดำเนินโครงการอย่างมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และควรมีการประชาสัมพันธ์ผลการประเมินให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบ เพื่อนำผลมาปรับปรุงการดำเนินงานในปีต่อ ๆ ไป

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรหาแนวทางในการสร้างและปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่าความสำคัญของประเพณีการสวดด้าน โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทำนองการสวดด้าน เนื้อหาของบทสวดด้าน รวมถึงการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการสวดด้าน

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาวิจัย แบบปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ในมิติด้านต่าง ๆ เช่น สังคม วัฒนธรรม การเมือง ฯลฯ เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนอื่น ๆ

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัย การเทียบเคียง (Benchmarking) การจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราชกับชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงหรือแตกต่างกัน

3.3 ควรมีการศึกษาวิจัย การจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านอื่น ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราชอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์. (2558). ร้อยปีสถาปนาพระอารามหลวง พ.ศ. 2458-2558 วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: อักษรการพิมพ์.
- ดิเรก พรตตะเสน. (2552). พระพุทธศาสนาในนครศรีธรรมราช เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่องประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่2. นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- ธวัช ปุณฺณโณทก. (ม.ป.ป). เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องไทยศึกษา: รายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำโขง (ลำดับที่ 1). มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นพดล พรามณี. (2556). การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสองคองสิบสี่ : กรณีศึกษาหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ ปีที่ 15 ฉบับที่ 1(29)กรกฎาคม-ธันวาคม, 35-46.
- เปรมจิตต์ ชนะวงศ์. (2529). “ประเพณีสวดดำน” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระครูวิมลจิตติสุนทร และคณะ. (2548). การสืบสานและ อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี 12 เดือนที่เอื้อต่อ วิถีชีวิตชุมชนโดยความร่วมมือของชุมชนตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค.
- ร้อยตำรวจเอกพัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา. (2542). เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ : กรณีศึกษาหมู่บ้านเจดีย์ทอง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2551). การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย
วัฒนธรรมชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษา “ประเพณีสวดด้าน วัด
พระมหาธาตุวรมหาวิหาร”. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.